

دانشگاه پیام نور
دانشکده علوم انسانی
مرکز تهران

پایان نامه برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته: برنامه ریزی درسی

گروه: علوم تربیتی

عنوان پایان نامه

مبانی معرفت شناسی از دیدگاه امام محمد غزالی

استاد راهنما:

دکتر محسن عیسوی

استاد مشاور:

دکتر محمدرضا سرمدی

مصطفی شمس الدینی

بهمن ۱۳۹۰

وَمَا يَكْفُرُ
بِآيَاتِنَا
إِلَّا قَوْمٌ
مُتَكَبِّرُونَ

دانشگاه پیام نور
دانشگاه پیام نور استان تهران
المعلم لویک الفرج والغازی والنسر

شماره
تاریخ
پیوست

تصویب نامه

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی گرایش برنامه ریزی درسی
تحت عنوان:

مبانی معرفت شناسی از دیدگاه امام محمد غزالی

نام خانوادگی: شمس الدینی
شماره پروژه: ۸۲۷۰
تاریخ دفاع: ۱۳۹۰/۱۱/۲۵
نمره: ۱۸/۷۵
نام: مصطفی
شماره دانشجویی: ۸۵۸۱۰۱۷۴۹۰
ساعت: ۱۴/۳۰-۱۶
درجه ارزشیابی: عالی

هیات داوران:

داوران	نام	نام خانوادگی	کداستادی	مرتبۀ علمی	امضاء
راهنما	محسن	عیسوی	۴۱۰۵۰۱		
راهنمای دوم	-	-	-		
مشاور	محمد رضا	سرمدی	۴۰۹۹۴۹		
مشاور دوم	-	-	-		
داور	سید محمد	شیری			
داور دوم	مهران	فرج اللهی			

تهران، خیابان استاد نجات اللهی
توسیده به خیابان کریمخان زند
چهارراه سپند، پلاک ۲۳۳
تلفن: ۸۸۸۰۱۰۹۰
دورنگار: ۸۸۸۹۰۵۳۶

WWW.TPNU.AC.IR
ensani@tpnu.ac.ir

تقدیم به روان پاک مادر

که بزرگترین معلم من در درس اخلاق و بردباری بود و

مهربانی‌های پدر

که فاطرش همیشه زنده است.

و تقدیم به همسر صبور و مهربانم

و

دفتران خوب و عزیزتر از جانم

سروین و روژینا

که با صبر و گذشت خویش در این ایام یار و مددکار من بودند.

تقدیر و تشکر:

بدون شک انجام این پژوهش در سایه‌ی زحمات و راهنمایی‌های بی‌دریغ و ارزشمند استادان گرانقدری میسر گردید که در طول این مدت با صبر و بردباری و رهنمودها و مشاوره‌های علمی خویش مرا مدیون الطاف بیکران خویش نمودند.

لذا بدینوسیله نهایت تشکر و امتنان خویش را تقدیم محضر استادان گرانقدر جناب آقای دکتر محسن عیسوی به عنوان استاد راهنما و جناب آقای دکتر محمدرضا سرمدی به عنوان استاد مشاور می‌نمایم و از درگاه ایزد منان توفیقات روزافزون را در تمامی عرصه‌های زندگی و حیات علمی و دانشگاهی برای آن سروران خواهان است.

چکیده

به لحاظ وجود ارتباط مستقیم و تنگاتنگ مباحث مربوط به شناخت و معرفت با تعلیم و تربیت و یادگیری و نقش و تأثیر آن در رشد و شکوفایی فردی و اجتماعی افراد و نظام‌های آموزشی، اهمیت چشمگیر و روزافزون پژوهش‌های دانشگاهی به صورت پایان‌نامه در حیطه‌ی مسائل و موضوعات معرفت‌شناسی بیش از پیش آشکار می‌گردد. پژوهش حاضر در این راستا مبانی معرفت‌شناسی از دیدگاه امام محمد غزالی را که از چهره‌های نامدار و برجسته‌ی حیات فکری و عرصه‌ی عرفان و تصوف در سده‌ی پنجم هجری می‌باشد، مورد مطالعه قرار داده است. هدف پژوهش ارائه و بیان دیدگاه و باورهای معرفت‌شناختی غزالی در خصوص معرفت و عناصر و مؤلفه‌های آن از قبیل: ماهیت معرفت، منابع معرفت، حدود و ارزش شناخت آدمی و ... می‌باشد که در ضمن پاسخ به سؤالات پژوهش مورد مطالعه، بررسی و تحلیل قرار گرفته‌اند. روش تحقیق در این پژوهش از نوع تاریخی - تحلیلی بوده و گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای با استفاده از اسناد مکتوب که شامل منابع دست اول (آثار و تألیفات غزالی) و منابع دست دوم (شامل کتب، پایان‌نامه، مقالات و ... که دیگران درباره‌ی غزالی نگاشته‌اند) بوده، انجام گرفته است. اطلاعات جمع‌آوری شده در فرآیندی به هم پیوسته مشتمل بر تنظیم، تحلیل و تفسیر آنها تا یافتن پاسخ به سؤالات تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است. غزالی معرفت بر امور عالم را برای انسان مقدر دانسته و معرفت و شناخت حق تعالی را غایت تلاش فکری و کمال اندیشه‌ی بشری می‌داند. معرفت حق در امتداد خودشناسی و آگاهی از حقیقت وجودی انسان بدست می‌آید، چرا که نفس آدمی از جنس گوهرفرشتگان بوده و هر کس به درستی در آن نگیرد، ذات حق را می‌بیند و از شناخت نفس خود

هستی ذات خداوند را می‌شناسد. در نظریه‌ی معرفت غزالی کسب معرفت و وصول به حقیقت تنها به وسیله‌ی عقل و حواس امکان‌پذیر نیست. لذا منبع و سرچشمه‌ی معرفت واقعی و یقینی الهام و اشراق بوده که از راه دل و به مدد تهذیب و دوری از شهوات بدست می‌آید.

واژگان کلیدی: شناخت، معرفت‌شناسی، مابعدالطبیعه، منابع شناخت، حدود و ارزش شناخت، ابزار

شناخت، حقیقت و خطا

فهرست مطالب

عنوان..... صفحه

فصل اول

(کلیات تحقیق)

مقدمه.....	۲
تعریف و بیان مسئله.....	۴
ضرورت انجام تحقیق.....	۶
اهداف تحقیق.....	۸
سؤالات اصلی تحقیق.....	۹
تعاریف و واژگان و اصطلاحات.....	۱۰

فصل دوم

(مبانی نظری و پیشینه‌ی تحقیق)

مقدمه.....	۱۵
زندگی‌نامه‌ی امام محمد غزالی.....	۱۶
تألیفات و آثار امام محمد غزالی.....	۲۶
مبانی نظری تحقیق.....	۳۲
پیشینه‌ی عملی تحقیق.....	۴۱
منابع اطلاعاتی برای بررسی پیشینه‌ی تحقیق.....	۴۲
کتاب‌های انتشار یافته در مورد امام محمد غزالی.....	۴۳
پایان‌نامه‌های مربوط به معرفت‌شناسی امام محمد غزالی.....	۴۶
مقالات چاپ شده در زمینه‌ی معرفت‌شناسی امام محمد غزالی.....	۴۹
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۵۳

فصل سوم

(روش‌شناسی تحقیق)

۵۵.....	مقدمه.....
۵۶.....	طرح تحقیق.....
۵۷.....	روش اجرای تحقیق.....
۵۸.....	ابزار تحقیق.....
۵۹.....	تحلیل اطلاعات گردآوری شده.....
۵۹.....	روش تحلیل.....
۶۰.....	جمع‌بندی.....

فصل چهارم

(یافته‌های تحقیق)

۶۲.....	مقدمه.....
۶۳.....	ماهیت معرفت.....
۶۷.....	انواع معرفت.....
۷۰.....	معرفت در عرفان و تصوف.....
۷۶.....	منابع معرفت.....
۸۱.....	ابزار و راههای شناخت.....
۸۴.....	ابزار شناخت از دیدگاه غزالی.....
۸۷.....	حقیقت علم لدنی و اسباب حصول آن از نظر غزالی.....
۸۸.....	حدود و ارزش شناخت.....
۹۲.....	جایگاه حس و عقل در معرفت از دیدگاه غزالی.....
۱۰۰.....	ادراک حسی و عقلی از دیدگاه غزالی.....

۱۰۲.....	ادراک حسی.....
۱۰۳.....	ادراک عقلی.....
۱۰۴.....	حد و ماهیت عقل در انسان.....
۱۰۶.....	علم، عالم و معلوم از نظر غزالی.....
۱۰۸.....	طبقه‌بندی علوم از دیدگاه غزالی.....
۱۱۰.....	علوم مکاشفه.....
۱۱۰.....	علوم معامله.....
۱۱۱.....	مفهوم نفس از دیدگاه قرآن.....
۱۱۴.....	نفس و روح از دیدگاه غزالی.....
۱۱۸.....	مراتب روح از نظر غزالی.....
۱۲۰.....	انواع نفس از دیدگاه غزالی.....
۱۲۱.....	آفات معرفت عرفانی از دیدگاه قرآن.....
۱۲۳.....	آفات شناخت از نظر غزالی.....
۱۲۵.....	اقسام معرفت به عالم محسوس.....
۱۲۶.....	انواع و اقسام وجود از دیدگاه غزالی.....
۱۲۷.....	معرفت حضوری و حصولی.....
۱۲۹.....	انسان‌شناسی غزالی.....
۱۳۳.....	اخلاق از نظر غزالی.....
۱۳۷.....	تعریف اخلاق از نظر غزالی.....
۱۳۸.....	خدا در اندیشه‌ی غزالی.....
۱۴۲.....	هستی از منظر غزالی.....
۱۴۴.....	دیدگاه تربیتی غزالی.....

۱۴۷.....	اصول تعلیم و تربیت از دیدگاه غزالی.....
۱۴۷.....	آثار تربیتی عادت.....
۱۴۸.....	نتیجه‌گیری.....

فصل پنجم

(نتایج پژوهش و پیشنهادها)

۱۵۱.....	مقدمه.....
۱۵۱.....	نتایج پژوهش.....
۱۶۱.....	محدودیت‌ها و مشکلات پژوهش.....
۱۶۲.....	پیشنهادهای تحقیق.....
۱۶۴.....	فهرست منابع و مأخذ.....

فصل اول

کلیات تحقیق

مقدمه

معرفت‌شناسی^۱ یا نظریه شناخت یکی از مباحث مهم در حوزه‌های فکری است که توسط فلاسفه و علمای تعلیم و تربیت مورد بررسی و مطالعه قرار می‌گیرد. ارائه یک چهارچوب منطقی و نظام‌مند از نحوه تفکر نسبت به مفاهیم^۲ و مقولات شناخت و معرفت و پاسخ به سؤالات اساسی در حوزه معرفت‌شناسی، نقش اساسی و پایه‌ای را در شکل‌گیری مکاتب فلسفی و تربیتی دارد.

بحث در چیستی شناخت و معرفت یکی از مسایل اصلی و بنیادی در فلسفه می‌باشد و از آنجایی که هدف فلسفه، شناخت ذات و حقیقت اشیاء بوده و ما بعدالطبیعه یا متافیزیک نیز به عنوان یکی از موضوعهای مورد مطالعه در فلسفه به شناخت و بررسی مسائل و جنبه‌های تجربه‌ناپذیر هستی می‌پردازد. (دادبه، ۱۳۸۶، ص ۲۲). لذا می‌توان معرفت‌شناسی را از این منظر و دید که به مطالعه و نقادی حدود و ارزش شناخت انسان می‌پردازد و می‌کوشد، معلوم کند که آیا دستیابی به چنین شناخت و معرفتی برای انسان میسر است یا نه؟ به عنوان مقدمه و مدخل متافیزیک یا مابعدالطبیعه قلمداد کرد.

شناخت‌شناسی به عنوان یکی از مباحث مابعدالطبیعه به بحث و بررسی پیرامون موضوعاتی چون حدود و ارزش شناخت، متعلق شناخت، ابزار شناخت و بالاخره حقیقت و خطا می‌پردازد.

معرفت‌شناسی یا نظریه دانش و شناخت رابطه تنگاتنگ و مهمی با تعلیم و تربیت داشته و برای مربیان و دست‌اندرکاران فعالیتهای تربیتی دارای اهمیتی حیاتی و بنیادی است. چرا که با طرح سؤالهای مهمی در زمینه‌های مربوط به راه دستیابی به معرفت، خاستگاه معرفت، فرآیندهای شناختی

۱) Epistemology

۲) Concept

معرفت و ... می‌تواند به طرق مختلف به بحث نظریه‌پردازی و عمل در آموزش و پرورش و فعالیتهای تربیتی مربوط گشته و زمینه ایجاد، توسعه و اعتلای نظامهای تربیتی و آموزشی را فراهم آورد.

ابوحامد محمدغزالی^۳ به عنوان یکی از بزرگترین و متفکرین اسلامی سده‌های اولیه هجری در عصر خود تأثیرات فکری و فرهنگی زیاد وسیعی را بر اصحاب فکر و اندیشه داشته که نه تنها مورد توجه اندیشمندان ایرانی بوده بلکه در دنیای غرب نیز از شهرت و اعتبار زیادی برخوردار بوده است. در این پایان‌نامه سعی می‌شود که دیدگاه و باورهای معرفت‌شناسی این شخصیت و متفکر بزرگ اسلامی مورد مطالعه، بررسی و تحلیل قرار گیرد.

۱) *Mohammad Gazali*

تعریف و بیان مسئله

یکی از وظیفه‌های فلسفه، پژوهش در چیستی معرفت است این پژوهش پیرامون پرسشهایی از این دست است: پیش از آنکه بتوانیم اطمینان حاصل کنیم معرفتی که داریم حقیقی است یا حقیقی نیست، چه شرایطی باید موجود باشد؟ آیا براستی هیچگاه نمی‌توان به یقین رسید؟ آیا می‌توان از راه مشاهده و آزمایش معرفتی بدست آورد؟ این قلمرو از پژوهش فلسفی را معرفت‌شناسی یا نظریه معرفت می‌نامند و آن را به نظریه چیستی معرفت و راههای معرفت تعریف می‌کنند (هالینگ دیل، ۱۳۶۴، ص ۳۹).

شناخت‌شناسی با مطالعه و نقادی حدود ارزش شناخت انسان می‌کوشد تا معلوم دارد که آیا بشر می‌تواند به شناخت ذاتها^۱ و حقایق اشیاء و هستی‌نایل گردد یا نه؟ و از این منظر است که معرفت‌شناسی را مقدمه یا مدخل مابعدالطبیعه می‌نامند. (دادبه، ۱۳۸۶، ص ۱۰۶).

معرفت‌شناسی فلسفی، رهنمون اصلی کار مریبان است. تربیت چه در مراحل پرورش خردسال و چه در همه سطوح آموزش از دانستنیهای مربوط به چگونگی پیدایش معرفت در انسان و اقسام آن مدد می‌جوید. پی بردن به کیفیت ارتباط انسان نوباوه با محیط پیرامون و آغاز زندگی عینی و تشکیل مفاهیم نزد وی مبحثی است وابسته به معرفت‌شناسی (نلر، ۱۳۸۳، ص ۷)

پژوهشهای معرفت‌شناسی با طرح پرسشهای بنیادی در باب ماهیت و چیستی دانش و معرفت و با ارائه و تدوین آراء و پاسخهای روشن و منطقی در این حوزه، زمینه شکل‌گیری نظر و عمل تربیتی مبتنی بر باورهای معرفت‌شناسی را برای مریبان و دست‌اندرکاران فعالیتهای تربیتی فراهم می‌آورد.

۱) *Noumenon*

یکی از مسائل اساسی فلسفه مسئله معرفت است. در فلسفه درباره ماهیت معرفت، چگونگی تشکیل معرفت، منابع معرفت، انواع معرفت، رابطه معرفت با حقیقت و میزان ارزش‌سنجی معرفت بحث می‌شود و این مباحث بطور مستقیم با تعلیم و تربیت سرو کار دارند (شریعتمداری، ۱۳۶۴، ص ۱۲۴).

معرفت‌شناسی به عنوان یکی از ارکان مبانی فلسفی تعلیم و تربیت نقش بسزایی در تعیین اهداف داشته و به مثابه بنیاد و پشتوانه‌ای محکم و اساسی در برنامه‌ریزی درسی تلقی می‌گردد. قوام و دوام عمل تربیت در گرو تفکر و تأمل درباره نقش اساسی معلم در شکل بخشیدن به زندگی فردی و اجتماعی شاگردان است، که مستلزم داشتن پشتوانه فلسفی و تلفیق هنرمندانه‌ی نظریه با عمل است. عملی که بر مبنای نظریه صورت نگیرد راه به جایی نمی‌برد (ابراهیم‌زاده، ۱۳۸۶، ص ۸).

مطالعات فلسفی در دوره‌های مختلف تاریخی سمت‌گیریهای خاص خود را داشته است. بطوری که فلاسفه بنا به شرایط و مقتضیات خاص هر دوره به مسئله یا مسائل ویژه و خاصی توجه داشته‌اند. بعد از انقلاب علمی و فرهنگی و هنری در اروپا (رنسانس) سمت‌گیری اصلی و محوری مطالعات فلاسفه مباحث و موضوعات معرفت‌شناسی بود. بعد از رنسانس تلاش فلاسفه صرف شناسایی ارزش حقیقت و ماهیت آن شد و آنها به راههای استفاده عملی از معرفت و علم در زندگی روزمره توجه کردند. چنین بررسیهایی به نوبه‌ی خود موجب پیدایش موضوع تازه‌ای برای مطالعه شد که به معرفت‌شناسی یا شناخت‌شناسی معروف است. فلاسفه عصر جدید کوشیدند تا روشن کنند که آیا شناخت انسان محدود به شناخت ظواهر و پدیده‌های عینی است یا امکان شناخت ذات‌ها و حقیقت‌ها نیز وجود دارد؟ آنان تلاش کردند تا روشن کنند که آیا وسیله شناخت حس و تجربه‌های حسی است یا عقل و استدلال؟ و یا عقل و احساس هر دو به خطا می‌روند و باید به فکر ابزار

دیگری غیر از عقل و حس بود؟ (ابراهیم‌زاده، ۱۳۸۶، ص ۱۴). در این پژوهش محقق بدنبال آن است که مبانی معرفت‌شناسی از دیدگاه امام محمدغزالی را مورد مطالعه، بررسی و تحلیل قرار دهد.

ضرورت انجام تحقیق

معرفت‌شناسی یا نظریه دانش و شناخت که بنیادهای معرفت در انسان را تعریف می‌کند. با طرح سؤالهای مهمی در باب شناخت و معرفت و پاسخ بدانها از طرق بسیاری به نظریه‌پردازی و عمل در آموزش و پرورش مربوط گشته و با روشهای تدریس و یادگیری ارتباط نزدیکی دارد. بدین معنا که باورهای معرفت‌شناختی مربی، روشهای تدریس متناسب با آن باورها را فرا می‌خواند. پس به عبارتی می‌توان گفت که معرفت‌شناسی ملاک و معیار اصلی در انتخاب و گزینش روشهای تدریس می‌باشد و به عنوان گنجینه اصلی حرفه مربیان قلمداد می‌گردد.

به سبب وجود ارتباط تنگاتنگ و مهمی که میان مسائل شناخت‌شناسی و پژوهش‌های انجام گرفته در این حیطه با تعلیم و تربیت وجود داشته و دارد. ضرورت انجام پژوهشهای معرفت‌شناختی بیش از پیش احساس می‌شود و به لحاظ اینکه نتایج این پژوهشها می‌تواند راهگشای حل بسیاری از مسائل و مشکلات آموزش و پرورش باشد. اهمیت پرداختن به این مطالب و به کار بستن نتایج کاربردی آنها بیشتر خودنمایی می‌کند، امکان دستیابی به دانش و راههای وصول به آن از جمله پیچیده‌ترین موضوعات معرفت‌شناختی است که در تعلیم و تربیت تأثیر بسزایی دارد. هرگونه تصمیم‌گیری درباره اینکه چه بیاموزیم؟ چرا بیاموزیم؟ و چگونه بیاموزیم؟ به باور و رأی نهایی ما درباره امکان و چگونگی تکوین دانش وابسته می‌باشد. برای معلمان ارزشمند است که با فلسفه‌های مختلف آموزش و پرورش آشنا شوند و برنامه‌های درسی و روشهای تدریس را در ارتباط با

دیدگاههای فلسفی خاص آنها شناسایی کنند. این قابلیت به مربیان کمک می‌کند تا خط‌مشی‌ها و برنامه‌های آموزش و پرورش را مورد نقد و بررسی قرار دهند (گوتک، ۱۳۸۴، ص ۱۸).

پاسخ به پرسشهای معرفت‌شناسی راهگشای حل اکثر مسائل تربیتی است. زیرا تعلیم و تربیت و آموزش زمانی نتیجه خواهد داشت که در پی مسائل شناخت‌شناسی، در جایگاه محکم و مطمئن قرار گیرد. نخست باید این مسئله روشن شود که زیربنای معرفت بشری چیست این معرفت بر چه چیزی مبتنی است؟ بعد از حل این مسائل می‌توان به آموزش پرداخت (بهشتی، فقیهی، ابوجعفری، ۱۳۸۵، ص ۱۲).

پرداختن به مطالعه، بررسی و تحلیل مبانی معرفت‌شناسی فلاسفه و دانشمندان اسلامی در قالب پایان‌نامه و پژوهشهای دانشگاهی امری ضروری و مهم می‌باشد. در این میان امام محمدغزالی به عنوان یکی از نام‌آورترین علمای اسلامی از جایگاه والا و ویژه‌ای برخوردار است. به طوری که در عصر خودصیت شهرتش سراسر ممالک اسلامی را فرا گرفته بود و کمتر فاضل یا طالب علمی توانسته است از زیر سلطه فکری و نفوذ کلام او خارج باشد و یا تحت تأثیر اندیشه‌های او قرار نگرفته باشد. امام غزالی از جمله کسانی است که در عمر کوتاه اما پربار خود هم به کثرت تألیف و پرنویسی معروف است و هم اینکه دیگران نیز درباره او سخنان بسیار گفته و نوشته‌اند. وی نه تنها در سراسر جهان اسلام طی قرنهای متمادی مورد توجه اندیشمندان بوده بلکه در دنیای غرب نیز نزد اهل نظر و اندیشه از شهرت و اعتبار خاصی برخوردار بوده است. از جمله عواملی که در دنیای غرب بیشتر موجب شهرت غزالی شده، حالت شک و تردیدی است که در برهه‌ای از زمان برای او پیش آمد و بطور شگفت‌انگیزی زندگی او را دگرگون ساخت. (ابراهیمی دینانی، ۱۳۸۳، ص ۹).

در فلسفه و حکمت اسلامی مایک بابی تحت عنوان نظریه المعرفه یعنی نظریه شناخت نداریم ولی اغلب مسائلی که در باب شناخت مطرح است بطور متفرقه در مسائل مربوط به علم و ادراک و عقل و معقول، مسائل مربوط به نفس و کیفیات نفسانی بطور متفرقه و پراکنده است. (مطهری، ۱۳۶۱، ص ۱۳).

با توجه به اهمیت، جایگاه و نقش پژوهشهای معرفت‌شناسی در مطالعات فلسفی و تأثیر و ارتباط تنگاتنگ آن با فرایند تعلیم و تربیت و یا به عبارت دیگر با رشد، توسعه و اعتلای فردی و اجتماعی جوامع انسانی است، که می‌توان ضرورت انجام پژوهش در این حیطه را یادآور شد. در این پایان‌نامه در پاسخ به این ضرورت است که دیدگاه و باورهای معرفت‌شناسی عالم نامدار و پرآوازه‌ی جهان اسلام امام محمد غزالی مورد مطالعه، بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. غزالی فقیه، متکلم، عارف و صوفی یکی از بزرگترین متفکرین اسلامی است که باورهای معرفت‌شناسی خاص خود را داشته که پرداختن به آن در قالب پژوهشهای دانشگاهی یا پایان‌نامه می‌تواند زوایای تازه و جدیدی را از افکار و اندیشه‌های این اندیشمند بزرگ ایرانی به تصویر بکشد.

اهداف تحقیق

اهداف پژوهش حاضر به طبع سؤالات اصلی و جانبی تحقیق می‌تواند در قالب یک هدف کلی و اصلی و چند هدف جزئی و جانبی قلمداد گردد.

هدف کلی پژوهش: بررسی و تحلیل مبانی معرفت‌شناسی از دیدگاه امام محمد غزالی

اهداف ویژه پژوهش حاضر بدین ترتیب می‌باشند:

• تحلیل و بیان منابع معرفت از دیدگاه غزالی

• تحلیل و بیان حدود ارزش شناخت انسان از دیدگاه غزالی

• بیان ماهیت شناخت از دیدگاه غزالی

• تحلیل و بررسی ابزار شناخت از دیدگاه غزالی

• بیان نظر و دیدگاه غزالی درباره نفس یا روح

• بیان دلالت‌های تربیتی نظریه معرفت غزالی

سؤالات اصلی تحقیق

پژوهش حاضر در راستای پاسخ به یک پرسش اصلی و محوری و چند سؤال و پرسش فرعی و جانبی انجام گرفته است. پرسشها و سؤالهای جانبی پژوهش در واقع تفکیک و تجزیه سؤال و پرسش اصلی و محوری پژوهش به عناصر و اجزاء متشکله‌ی آن بوده که کنکاش و بررسی پیرامون آنها در نهایت پاسخ پرسش اصلی و بنیادی پژوهش را موجب می‌شود.

سؤال اصلی پژوهش: مبانی معرفت‌شناسی از دیدگاه امام محمد غزالی چه می‌باشد؟

سؤالات ویژه پژوهش بدین ترتیب می‌باشند.

(۱) منابع معرفت از دیدگاه غزالی چیست؟

(۲) حدود و ارزش شناخت انسان از دیدگاه غزالی چیست؟

(۳) ماهیت شناخت از دیدگاه غزالی چیست؟

(۴) ابزار شناخت از دیدگاه غزالی چیست؟

(۵) دیدگاه و نظر غزالی درباره نفس یا روح چیست؟

(۶) دلالت‌های تربیتی نظریه معرفت غزالی چیست؟